

UPPSALA
UNIVERSITET

Examensarbete C, 15hp

Grundnivå
HT 2016

"Ingen gillar kyckling så mycket!"

Hur en grupp ungdomar, boende på ett ungdomshem, upplever sin mat- och måltidssituation.

SARA AALL CAMPBELL
MIKAELA ODLANDER

Institutionen för kostvetenskap
Box 560
Besöksadress: BMC, Husargatan 3
751 22 Uppsala

Titel: "Ingen gillar kyckling så mycket!" - Hur en grupp ungdomar, boende på ett ungdomshem, upplever sin mat- och måltidssituation.

Författare: Sara Aall Campbell & Mikaela Odlander

SAMMANFATTNING

Bakgrund: På Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem bor ungdomar med psykosociala problem, till exempel missbruk och kriminalitet. Ungdomar som är omhändertagna och får vård mot sin vilja befinner sig i en komplex situation. Då dessa människor inte har stor möjlighet att påverka sin mat- och måltidssituation kan det vara intressant att undersöka hur de upplever denna.

Syfte: Syftet med uppsatsen var att undersöka intagna ungdomars upplevelse av sin mat- och måltidssituation vid boende på ungdomshem.

Metod: En semistrukturerad intervjustudie med en framtagen intervjuguide genomfördes på ett statligt ungdomshem i Mellansverige. Sju personer intervjuades. Intervjuerna analyseras med hjälp av kvalitativ innehållsanalys.

Resultat: Analysen resulterade i tre huvudsakliga teman: *Maktlöshet och missnöje, Måltider – källa till gemenskap och otrygghet* och *Matens roll i relationen till personalen*.

Informanterna upplevde ett missnöje gällande maten som serverades på institutionen. De ansåg framförallt att variationen av maträtter var otillräcklig. Vidare upplevdes måltidssituationen stundtals som otrygg då den delades med andra avdelningar på institutionen. Att personalen ibland använde maten som ett verktyg för bestraffning samt ansågs vara otydliga i sin kommunikation upplevdes som problematiskt.

Slutsats: Att vara frihetsberövad innebär en begränsning av självbestämmandet. Denna form av boendesituation kräver en struktur av rutiner och fasta tidpunkter för att fungera och det är obestridligt att självbestämmandet är mindre än vid ett liv i frihet. Dock bör myndigheten eventuellt överväga att till viss del öka graden av inflytande från ungdomarna, i syfte att skapa en bättre mat- och måltidsupplevelse för ungdomarna som bor på deras institutioner.

Title: "Nobody likes chicken that much!" – A group of adolescents' reflections and views regarding their own food and meal situation when living at an institutional home.

Authors: Sara Aall Campbell & Mikaela Odlander

ABSTRACT

Background: The Swedish National Board of Institutional Care (hereafter SiS) operates homes for adolescents with psychosocial problems, involving for example substance abuse and crime. Adolescents who are involuntarily taken into custody find themselves in a complex situation. It is of interest to research the attitudes and experiences of these people who lack the opportunity to influence their food and meal situation.

Purpose: The purpose of this study was to examine resident adolescents' reflections and views regarding their own food and meal situation at the SiS home for adolescents.

Method: An interview guide was developed and used to conduct a semi-structured interview study at an institutional home for adolescents in central Sweden. Seven people were interviewed. The interviews were analysed in accordance with qualitative content analysis.

Results: The analysis resulted in three principle themes: *Disempowerment and displeasure*, *Mealtimes—a source both of fellowship and distress* and *Meals as an aspect of relating with staff*. The respondents experienced displeasure regarding the food served at the institution. They particularly expressed that the variety of meals served was insufficient. Additionally, the mealtime situation was experienced occasionally as distressing since mealtimes were shared with residents from other units of the institution. That staff members at times used food as an instrument of punishment, and that they were unclear in their communication was experienced as problematic.

Conclusions: Being deprived of freedom means limited self-determination. This form of institutional residence demands a structure of routine and a set schedule to function, and it is incontestable that self-determination is less here than in a life in freedom. Still, the state authority ought in time to consider increasing to a degree the resident adolescents' level of influence, with the goal of achieving an improved food and mealtime experience for those who reside in their institutions.

Bakgrund	7
Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem	7
Barns och ungas rättigheter	7
Maslows behovstrappa	8
Tidigare forskning	8
Mat – mer än bara föda	9
Syfte	10
Kontextbeskrivning	10
Metod	11
Val av metod	11
Val av institution	12
Material	12
Tabell 1. Informanternas ålder, ursprung och den totala tiden de vistats på den aktuella institutionen.	13
Förberedelser	13
Genomförande av intervjuerna	13
Databearbetning	14
Tabell 2. Tillvägagångssätt vid analys av materialet.	15
Måltider – källa till både gemenskap och otrygghet	15
Matens roll i relationen till personalen	15
Etiska överväganden	16
Resultat	16
Maktlöshet och missnöje	17
Måltider – källa till både gemenskap och otrygghet	19
Matens roll i relationen till personalen	20
Diskussion	22
Metoddiskussion	22
Resultatdiskussion	24
Slutsats	27
Uppsatsens användning i förhållande till kostvetares yrkesprofession	27
Referenser	28
Bilaga 1	31

Bakgrund

Den här uppsatsen behandlar ungdomars upplevelse av sin mat- och måltidssituation under tiden som intagen på ett av Statens Institutionsstyrelses ungdomshem.

Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem

Enligt Socialstyrelsens rapport *Barn och unga som begår brott - Handbok för Socialtjänsten 2009* är ungdomar samhällets mest brottsaktiva grupp. För att undvika att ungdomar döms till ungdomsvård vid ungdomshem har först och främst kommunen ett förebyggande ansvar för att ungdomar i den egna kommunen får stöd och hjälp efter behov. Därtill har Socialnämnden uppdrag att med särskild vaksamhet följa och stödja utvecklingen hos barn och unga som visat tecken på en instabil utveckling och livssituation (Socialstyrelsen, 2008). När förebyggande åtgärder inte räcker och socialtjänsten uppmärksammar en ungdom som har så pass allvarliga problem att det är nödvändigt med tvångsvård startas en utredning (Statens institutionsstyrelse, 2016a).

Definitionen av ett ungdomshem i Sverige är ett *"hem för vård eller boende avsett för tvångsvård av barn och ungdomar som behöver stå under särskilt noggrann tillsyn enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU"* (Socialstyrelsen, 2013). På Statens institutionsstyrelses (SiS) särskilda ungdomshem tar man emot ungdomar med psykosociala problem, till exempel missbruk och kriminalitet (Statens institutionsstyrelse, 2016b). Majoriteten av de intagna ungdomarna är omhändertagna enligt LVU (*lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*). Ungdomar som kommer till SiS särskilda ungdomshem har ofta tidigare fått öppenvårdsinsatser på hemmaplan, vård i familjehem eller vård på öppna HVB-hem. Det är när dessa insatser visat sig inte fungera som socialtjänsten ansöker om en placering hos SiS (Statens institutionsstyrelse, 2016a).

Ungdomar som begår grova brott i åldern 15-17 år blir i regel dömda till slutna ungdomsvård. Vid omhändertagande av ungdomar med denna typ av problematik gäller LSU (*lagen om verkställighet av slutna ungdomsvård*). Straffet är tidsbestämt och avtjänas på speciella avdelningar på SiS särskilda ungdomshem. Exempel på brott som detta omfattar är rån, grov misshandel, mord, dråp, narkotikabrott och sexualbrott (Statens institutionsstyrelse, 2016c). En liten del av de intagna ungdomarna har själv ansökt om frivillig vård enligt SOL (*Socialtjänstlagen*) (Statens institutionsstyrelse, 2016a).

Barns och ungas rättigheter

Ungdomar som är omhändertagna och får vård mot sin vilja befinner sig i en komplex situation. Ibland kan det vara svårt att få dem att känna sig delaktiga i sin vård och behandling, men det är viktigt, inte minst för att behandlingen ska ge resultat (Statens institutionsstyrelse, 2016a). År 2014 tog SiS fram en handlingsplan för att stärka barns och ungas rättigheter i tvångsvården. Denna utgick från riksdagens nationella strategi från 2010 som avsåg stärka barns rättigheter inom alla verksamheter på statlig och kommunal nivå. Denna strategi har i sin tur tagit sin utgångspunkt i Barnkonventionen och den första punkten uppger att all lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med Barnkonventionen (Statens institutionsstyrelse, 2016d). Konventionen innefattar fyra grundläggande principer som alltid ska beaktas när det gäller barn. Dessa principer säger att alla barn har samma rättigheter och lika värde, att barnets bästa ska beaktas vid varje beslut, att alla barn har rätt till liv och utveckling samt att alla barn har rätt att säga sin mening och få den respekterad. Det kan även läsas att *"Varje barn har rätt till skälig levnadsstandard, en*

bostad, kläder, mat och rent vatten” samt att *”Ett barn som är anklagat för brott eller har blivit dömt för en straffbar handling har rätt att behandlas rättvist och bra*”. Vidare förklaras den senare punkten med att varje barn ska behandlas på ett sätt som dels främjar barnets känsla för värdighet och värde, samt att hänsyn ska tas till barnets ålder och önskvärdheten att främja barnets återanpassning (Unicef, 2009). Staten har med andra ord inte bara ansvar och skyldighet att uppfylla barns mest grundläggande behov utan är dessutom skyldiga att på bästa sätt återanpassa det barn som hamnat snett till samhället. För att förutsättningarna för detta ska finnas måste dock de grundläggande behoven först tillgodoses. Denna uppsats har ett kostvetenskapligt perspektiv och har som syfte att undersöka hur ett av de grundläggande behoven, mat, upplevs av ungdomar boende på ungdomshem.

Maslows behovstrappa

År 1943 utvecklade den humanistiska psykologen Abraham Maslow en personlighetsteori som senare influerat ett stort antal andra fält. *Maslows behovstrappa* är en hierarkisk modell som vanligtvis illustreras av en pyramid med fem trappsteg. I varje trappsteg finns ett antal behov som måste tillfredsställas innan personen kan klättra till nästa steg. Det första steget omfattar de mest basala fysiologiska behoven som *syre att andas, vatten att dricka, mat att äta och kläder på kroppen*. Om en människa till exempel inte kan andas kommer hon fokusera fullt på att få i sig syre och glömma bort alla andra behov. Om de basala behoven däremot är uppfyllda kan hon fokusera på att uppfylla andra högre stående behov så som *trygghet* och *gemenskap*. Längre upp på trappan finns *självkänsla* och överst finns det som alla människor enligt Maslow strävar efter: *självförverkligande* (Block, 2011).

Målet med behandlingen hos SiS är att underlätta steget tillbaka in i samhället efter avtjänat straff (Statens institutionsstyrelse, 2016a). För att ungdomen ska nå denna grad av självständighet behöver hen, i enlighet med Maslows behovstrappa, först uppfylla en rad andra behov. På SiS ungdomshem förses ungdomen med en plats att bo, kläder på kroppen, vatten att dricka, och mat att äta.

Tidigare forskning

Vid boende på institution begränsas individens möjlighet till självbestämmande. Till skillnad från så kallade fria individer finns för institutionaliserade personer inte valmöjligheten att själv styra när, hur och var de ska genomföra sina dagliga behov och valda aktiviteter. Det finns inte heller utrymme för dem att alltid välja sällskap och eller makt att välja att genomföra sina dagsrutiner i sällskap eller ensamma. Den amerikanska sociologen Erving Goffman (1989) har benämnt detta fenomen som *Den totala institutionen*. Han beskriver att i toppen av hierarkin vid institutioner finns byråkratin, vilken exempelvis fastställer regler och rutiner för hur de institutionaliserade ska tillbringa sina dagar. Goffman argumenterar för att institutionalisering kan leda till en känsla av kränkning av personligheten och att vardagen därav kan upplevas som objektstyrd. Vidare påtalar han att måltider på de flesta institutioner behandlas sekundärt till annan kärnverksamhet. Att måltiderna inte får högsta prioritet och bestäms av andra än individen själv skulle kunna medföra att de boende på institutionen känner missnöje över sin måltidsituation. Med sitt begrepp, *Den totala institutionen*, innefattar Goffman fem typer av institutioner, varav en är fängelser.

Då tidigare litteratur är begränsad just i fråga om den valda målgruppen behövde författarna göra en avvägning gällande vilken grupp i samhället som skulle vara närmast jämförbar med intagna ungdomar boende på ungdomshem. Författarna beslutade, i samråd med sin tilldelade handledare, att närmast applicerbara målgrupp var gruppen intagna män på fängelser. Detta

baserades på att ungdomarna var nära eller hade passerat 18 år och till stor del befann sig på institutionen på grund av eller med stor risk för kriminella handlingar i framtiden.

Marjorie DeVault (1991), professor i sociologi, skrev att familjen inte är något som uppstår naturligt utan snarare något som konstrueras genom dagliga gemensamma aktiviteter som exempelvis att äta mat tillsammans. På ett ungdomshem bor och äter de intagna ungdomarna tillsammans i en grupp som med DeVaults synsätt skulle kunna betraktas som en "familj". I en amerikansk enkätstudie kunde författarna se att det fanns ett signifikant samband mellan en lägre familjemåltidsfrekvens och högre risk för användning av cigaretter, alkohol och marijuana samt låga genomsnittsbetyg, depressiva symptom och självmordstankar. Gemensamma måltider på institution kunde i denna studie innebära en positiv inverkan på de intagnas fysiska och psykosociala hälsa. (Eisenberg, Olson, Neumark-Sztainer, Story & Bearinger, 2004).

I en undersökning på en brittisk anstalt för män utförde Valentine & Longstaff (1998) djupgående intervjuer med en grupp interner. De frågade bland annat om internernas matvanor före institutionaliseringen, deras anpassning till livet på institutionen, hälsa och välbefinnande samt deras måltidsrutiner. Internerna ansåg att maten hade en enorm betydelse under sin fängelsetid och de såg måltiderna som ett viktigt avbrott i den dagliga tristessen av att vara inlåst. De såg även måltiderna som ett tillfälle att få umgås med andra individer. Enligt påpekande av Valentine & Longstaff (1998) har tidigare forskning inom området "mat" fokuserat på privata hushåll och den offentliga miljön. Fängelsemiljön som på sätt och vis både påminner om, men även skiljer sig från, den privata hushållsmiljön har däremot till stor del ignorerats. Informanterna i deras studie såg maten i sig som något negativt i jämförelse med den positiva upplevelse själva måltiden innebar. Maten uppfattades som mild, smaklös och olik den mat de skulle ha valt att äta utanför institutionen. Enligt dem var den obefintliga möjligheten att välja mat ett av många sätt som internerna förlorade rätten att bestämma över sina egna liv och denna brist på självständighet blev en påminnelse om avståndet till hemmet.

Sociologen Rebecca Godderis (2006) genomförde en undersökning av fängelsemåltiders betydelse i ett kanadensiskt fängelse och hennes resultat liknade de som Valentine & Longstaff (1998) fann. Resultaten visade att internerna uttryckte en stor frustration och ångest över oförmågan att göra egna val gällande sin dagliga måltidsrutin. Att inte kunna välja när, var eller vad de skulle äta var en konstant påminnelse om bristen på kontroll över sina egna liv. De flesta uttryckte att det som var mest negativt var att maten var enformig samt att tillgången till etnisk mat var begränsad (Godderis, 2006; Valentine & Longstaffs, 1998).

Mat – mer än bara föda

Georg Simmel, som var en tysk filosof och sociolog (Nationalencyklopedin, 2016), beskrev 1908 att av allt det vi människor har gemensamt är det mest gemensamma att vi måste äta och dricka (citerad i Holm & Tange Kristensen, 2012). Warren Belasco som är professor i Amerika-studier har bland annat studerat och undervisat i kostvetenskap. Som en utveckling av det Simmel beskrev skriver Belasco (2008) att mat är mycket mer än föda, att det är en företeelse som samlar människor och får dem att känna tillhörighet till något större än sin individualitet. Han tar även upp att mat fungerar som ett verktyg, ofta omedvetet, för identitetsskapande.

I modern tid fungerar familjemåltiden som ett bekräftande tecken på gemenskap (Holm, 2012). Måltiden kan enligt Holm (2012) även fungera som ett medium, en social enhet, där familjen bildar en föreställning om sig själv som familj. Enligt Larson, Branscomb & Wiley (2006) är däremot familjemåltiden mer än bara en symbolisk representation för starka familjeband och gemenskap, den är också en viktig ritual som erbjuder positiva fördelar för socialisation, hälsa och nutritionsstatus för barn och ungdomar. Enligt Fiese, Foley & Spagnola (2006) och Holm (2012) erbjuder den gemensamma familjemåltiden ett betydande tillfälle att fostra barns och ungas personliga utveckling och sociala förmåga samt att forma deras framtida beteende.

Det kan således förstås att mat är väsentlig för mer än bara vårt fysiologiska underhåll. Om mat kan fungera som ett verktyg för identitetsskapande, och gemensamma måltider kan påverka unga människors möjligheter till socialisering, kan det vara intressant att undersöka hur människor upplever sin mat- och måltidssituation då de inte har möjlighet att själv påverka denna. Gruppen ungdomar ansågs av författarna vara särskilt intressant då det är i den åldern många människor undersöker ”jaget” och formar om sin identitet från barnidentitet till vuxenidentitet (BRIS, 2016).

Det finns för närvarande ingen eller väldigt begränsad mängd tidigare forskning inom ämnet mat och måltider bland ungdomar boende på ungdomshem. Detta bidrog till författarnas intresse att undersöka ämnet närmare.

Syfte

Syftet med uppsatsen var att undersöka intagna ungdomars upplevelse av sin mat- och måltidssituation vid boende på ungdomshem.

Kontextbeskrivning

SiS har 23 stycken ungdomshem med 650 platser spridda över hela Sverige och tillhör Socialdepartementets verksamhetsområde (Statens institutionsstyrelse, 2016b). Institutionerna leds av institutionschefen som har en biträdande institutionschef till hjälp. På avdelningarna leds arbetet av avdelningsföreståndare och biträdande avdelningsföreståndare. Den personal som arbetar på avdelningarna har titeln behandlingsassistent (Statens institutionsstyrelse, 2015).

Det är kommunernas socialtjänst som har det huvudsakliga ansvaret för ungdomen och som tillsammans med SiS bestämmer till vilket ungdomshem ungdomen ska skickas. När ungdomen kommer till ungdomshemmet ska hen få vård och behandling men det är brottet som bestämmer straffets längd, vilket kan variera mellan 14 dagar och fyra år. Vården och behandlingen som tillhandahålls är individuellt anpassad (Statens institutionsstyrelse, 2016a).

Det undersökta ungdomshemmet var beläget i Mellansverige och tog emot icke skolpliktiga pojkar med psykosocial problematik samt pågående kriminalitet och alkohol- och drogmisbruk. Institutionen hade flera olika avdelningar för akutplaceringar, utredningsplaceringar och behandlingsplaceringar (Statens institutionsstyrelse, 2016e).

På institutionen serverades fem mål mat om dagen: frukost, lunch, mellanmål, middag och kvällsmål. Köket på institutionen tillhandahöll två lagade mål mat om dagen, lunch och middag från måndag till fredag. På lördagar och söndagar tillhandahölls endast middag från köket och istället för lunch tillreddes brunch av personalen eller ungdomarna på respektive avdelning. Vardagslunchen serverades vanligtvis dels, för några av avdelningarna, i den öppna matsalen som tillhörde köket och dels ute på de avdelningar som var stängda. Under tiden för intervjuerna var denna matsal tillfälligt stängd för renovering varpå alla måltider istället serverades på respektive avdelning. Middagar serverades alltid på avdelningarna. De måltider som tillreddes av köket och serverades på avdelningarna transporterades från köket till avdelningarna i värmeskåp. Maten som tillreddes i köket planerades av kökspersonalen. Frukost, mellanmål, kvällsmål och den brunchmat som serverades på helgen planerades och tillreddes på respektive avdelning av personalen som arbetade där. På vissa avdelningar fick ungdomarna önska vad som skulle serveras på helgbruncherna. Personalen beställde de livsmedel de behövde till avdelningen från köket tre gånger i veckan. Det fanns inte några regler eller riktlinjer för vad som skulle serveras på institutionen så det var fritt upp till kökspersonalen att bestämma vad som stod på menyn (personlig kommunikation med biträdande institutionschef, 2016-02-18).

På ungdomshemmet uppfylldes ungdomarnas mest basala, fysiologiska behov i form av tillgång till kläder på kroppen, tak över huvudet, mat och vatten. I enlighet med Maslows behovstrappa skulle detta kunna innebära att ungdomarna som bodde där hade möjlighet att omedvetet fokusera på högre ställda behov så som trygghet och gemenskap. Ansvar för att tillgodose ungdomarnas behov av trygghet i form av säkerhet och stabilitet och behov av gemenskap låg till stor del på personalen som arbetade på avdelningarna. Personalen var ungdomarnas närmast tillgängliga vuxna kontakter och befann sig därigenom i en maktposition att mer eller mindre påverka ungdomarnas vardagliga liv.

Metod

Val av metod

Enligt Bryman & Bell (2003) kan metodologiska val och diskussioner skiljas genom två olika angreppssätt, induktiva och deduktiva. När forskaren avser att skapa och bygga en teori utifrån den studerade verkligheten används ett induktivt angreppssätt (Bryman & Bell, 2003), vilket använts i den här uppsatsen.

För att samla in, förklara och beskriva insamlad data finns olika metoder. Två huvudsakliga inriktningar är kvantitativa och kvalitativa metoder (Merriam, 1994). Då syftet med denna uppsats var att undersöka egna upplevelser hos ett begränsat antal individer inom en specifik målgrupp samt att generaliserbara resultat inte eftersträvades, valdes en kvalitativ studie som metod (Bryman, 2011).

Enligt Bryman (2011) är intervjuer en välanvänd metod inom kvalitativ forskning. Den kvalitativa intervjun erbjuder en flexibilitet i datainsamlingen och gör intervjun till en attraktiv metod för insamling av data. En form av kvalitativa intervjuer är semistrukturerade intervjuer. Vid den semistrukturerade intervjun är det vanligt att forskaren använder sig av en så kallad intervjuguide som innehåller förhållandevis specifika teman som ska beröras. Det är tillåtet att ställa frågor som inte ingår i intervjuguiden, men i stort sett följer forskaren intervjuguidens ursprungliga ordning och ordalydelse (Bryman, 2011). För denna uppsats

ansågs semistrukturerade, individuella intervjuer vara den lämpligaste metoden. Detta tack vare flexibiliteten metoden erbjuder, vilket skulle göra det möjligt för informanterna att delge sina upplevelser relativt fritt, utan att begränsa sin återgivning efter strikta frågeformulär. Viktigt att tänka på vid framtagande av en intervjuguide är att den ska göra det möjligt att ge forskaren information om hur informanterna upplever sin värld och sitt liv, vilket i denna uppsats var centralt för att kunna uppfylla syftet (Bryman, 2011). Som inspiration till intervjuguidens inledande frågor användes Atkinsons (1998) förteckning över frågor för livsberättelseintervjuer. Tidsperioden som Atkinsons förteckning omfattade kortades ner och frågorna anpassades till den aktuella uppsatsens syfte. Frågorna ordnades i huvudområden för att skapa en viss struktur i intervjuerna (Bryman, 2011). Språket anpassades till målgruppen genom att facktermer uteslöts och frågorna formulerades, i största möjliga mån, som öppna och icke-ledande. Frågor som noterade generell bakgrundsinformation som ålder och härkomst och specifik bakgrundsinformation, exempelvis vistelsetid på institutionen, utformades och placerades i början av intervjuerna (Bryman, 2011).

Val av institution

Den specifika institutionen valdes ut med bakgrund till att en av uppsatsförfattarna arbetat där och därav redan hade kontakt med ett flertal nyckelpersoner. Enligt Bryman (2011) är en grindvakt en person som ger forskaren en öppning till forskningsområdet. I denna uppsats fungerade den biträdande institutionschefen som grindvakt då hen dels tog initiativ till uppsatsen och dels gav uppsatsförfattarna tillgång till nödvändig information och vidare kontakter med ansvarig sjuksköterska och avdelningspersonal.

Material

På den utvalda institutionen bor pojkar i åldern 15-21 år. Rekryteringen av informanterna skedde med hjälp av institutionens anställda sjuksköterska. Författarna önskade initialt att få genomföra minst sex stycken intervjuer med bakgrund till att teoretisk mättnad anses kunna uppnås efter sex stycken djupgående intervjuer (Guest, Bunce & Johnson, 2006). För att väga upp för eventuella bortfall och eller ett behov av fler informanter under arbetets gång, tillfrågades elva stycken intagna ungdomar om att delta i undersökningen. Samtliga elva av de tillfrågade ungdomarna tackade ja till att delta. Eftersom alla av de tillfrågade ville ingå i undersökningen men författarna i förväg hade bestämt sig för att börja med att intervjua sex personer på grund av tidsbegränsning, fanns risken att någon av de tillfrågade skulle uppleva urvalet från de elva som orättvist. Därför valde uppsatsförfattarna att, genom lottdragning, slumpa fram sex stycken informanter. Inom gruppen slumpades en informant, på samma sätt, till pilotintervjun.

I kvalitativa metoder används det ovan nämnda begreppet *teoretisk mättnad*. Enligt Strauss & Corbin (1998) fortsätter forskaren med sitt urval tills hen uppnått mättnad i sin insamling. Mättnad uppnås då inga nya eller relevanta data framkommer om en viss kategori, när dess variation framkommit och relationen mellan olika kategorier är etablerad. Då en av intervjuerna som genomfördes gav ett mindre djupt resultat än de övriga valde författarna att genomföra ytterligare en intervju under arbetets gång för att eftersträva teoretisk mättnad.

I tabell 1 nedan redovisas samtliga informanters ålder, ursprung och tid på institutionen.

Tabell 1. Informanternas ålder, ursprung och den totala tiden de vistats på den aktuella institutionen.

Informanter	Ålder	Ursprung*	Tid på institutionen
Informant 1 (I1)	16 år	Storstad, Mellansverige	7 månader
Informant 2 (I2)	18 år	Större stad, norra Sverige	2 månader
Informant 3 (I3)	18 år	Tätort, Mellansverige	12 månader
Informant 4 (I4)	16 år	Förortskommun till storstad, södra Sverige	7 månader
Informant 5 (I5)	16 år	Förortskommun till storstad, södra Sverige	4 månader
Informant 6 (I6)	17 år	Förortskommun till storstad, södra Sverige	18 månader
Informant 7 (I7)	16 år	Glesbygdskommun, södra Sverige	Ingen information

*Kommungruppsindelning enligt Sveriges Kommuner och Landsting (2011).

Förberedelser

För att sätta sig in i situationen inledde författarna arbetet med ett ingående samtal med den biträdande institutionschefen. Pojkarnas situation diskuterades och ett preliminärt syfte formulerades. Vid detta samtal bestämdes att den anställda sjuksköterskan skulle ansvara för att rekrytera informanter till studien. Från sjuksköterskan erhöles sedan, på grund av sekretess, en lista med elva stycken initialer till individer boende på tre av ungdomshemmets fyra avdelningar. Anledningen till att en avdelning valdes bort var att denna avdelning inhyste ungdomar med särskild tillsyn vilket skulle kunna ha ses som en risk för författarna. Av den biträdande institutionschefen erhöles telefonnummer till de aktuella avdelningarna varpå författarna själva ringde och bokade tid för intervjuerna med personalen på vardera avdelning. Då alla informanter gick i skolan förlades intervjuerna till eftermiddagstid. Totalt sju stycken intervjuer genomfördes under sammanlagt fyra stycken eftermiddagar.

Genomförande av intervjuerna

Som förberedelse inför intervjuerna användes de av Kvale (1996) föreslagna kriterierna för en framgångsrik intervjuare. Uppsatsens datainsamling började med en pilotintervju med vilken författarna avsåg testa sin framtagna intervjuguide. Enligt Bryman (2011) kan forskaren välja att inkludera pilotintervjun i studien om dess innehåll anses tillräckligt fylligt och likt de andra intervjuerna. Eftersom pilotintervjun ansågs uppfylla dessa kriterier valde författarna att inkludera den i det slutgiltiga materialet. Efter pilotintervjuns genomförande omarbetades intervjuguiden genom att ta bort eller omformulera en del frågor samt att lägga till frågor som uppkommit under intervjun. Detta för att frågorna bättre skulle passa uppsatsens syfte och för att undvika frågor vars svar ansågs vara för långt bortom uppsatsens intresseområde. Då omarbetningen var klar genomfördes de återstående fem intervjuerna, och kort där efter ytterligare en intervju.

Om intervjuaren är otränad kan det fungera som ett stöd att vara två vid intervjun. Vidare kan det ur informantens synvinkel vara lämpligt med två intervjuare om ämnesområdet kan uppfattas som "känsligt" (Trost, 1997). Eftersom uppsatsförfattarna var nya på området samt att vissa ämnesområden skulle kunna misstänkas vara "känsliga" valde författarna att genomföra intervjuerna tillsammans. Enligt Trost (1997) ska intervjumiljön vara så ostörd som möjligt. Bryman (2011) anser att intervjuer ska genomföras i separata rum för att inte störa ljudupptagningen. Intervjuerna genomfördes därför enskilt med vardera informant utan tillsynspersonal närvarande och, i den mån det var möjligt, i separata rum. Detta för att inte störa ljudupptagningen samt för att informanten inte skulle behöva oroa sig för att någon annan skulle höra vad han sa. En av författarna intervjuade och den andra observerade och

stälde enstaka följdfrågor. Rollerna alternerades och fyra respektive tre intervjuer genomfördes per författare. Enligt Bryman (2011) bör forskaren spela in intervjun för att kunna fokusera på icke-verbala intryck så som kroppsspråk och gester. Hen bör även göra en dubbelinspelning för att minska risken för att speciella fraser och uttryck ska gå förlorade. Samtliga intervjuer spelades därför in på varsin smartphone varefter materialet transkriberades med hjälp av transkriberingsnivå två (Linell, 1994). Denna transkriberingsmetod innebär att känslouttryck, pauser och betoningar skrivs ut i texten. Känslouttryck skrevs ut som till exempel [skrattar] och pauser markerades med ... varpå antalet punkter indikerade längden på pausen. Ju fler punkter desto längre paus. Författarna delade upp transkriberingsarbetet efter vilka intervjuer de själva varit den som intervjuade.

Databearbetning

En kvalitativt inriktad innehållsanalys är enligt Bryman (2011) ett vanligt förekommande tillvägagångssätt när det kommer till kvalitativ analys av dokument. En kvalitativ innehållsanalys innebär ett sökande efter bakomliggande teman i det material som analyseras och Bryman beskriver kodning som utgångspunkt för de flesta former av kvalitativa analyser av data. Han föreslår att forskaren bör följa vissa steg och ha vissa funderingar i åtanke vid förberedelserna inför kodningen. Kodningen bör startas så tidigt som möjligt eftersom det kan öka förståelsen av data och bidra till det teoretiska urvalet. De första utskrifterna av materialet bör läsas igenom utan att forskaren noterar eller tolkar något. Därefter bör forskaren läsa igenom materialet igen och samtidigt göra kontinuerliga notiser om viktiga iakttagelser och kommentarer, exempelvis nyckelord som används återkommande eller teman som antyds. Koderna bör granskas kritiskt och samband mellan dem eftersökas och generera några generella teoretiska idéer gällande de data som insamlats. Slutligen bör forskaren hålla en viss distans till kodningen och inte likställa den med analysen eftersom resultaten fortfarande måste tolkas (Bryman, 2011).

Uppsatsförfattarna påbörjade transkriberingen parallellt med insamlingen av materialet och försökte i den mån det var möjligt även att påbörja kodningen av materialet parallellt. Dock genomfördes intervjuerna med korta mellanrum vilket gjorde det önskvärda arbetssättet svår genomförligt. När alla intervjuer genomförts och transkriberats lästes allt material igenom av båda uppsatsförfattarna ett flertal gånger utan att anteckna något och utan att tolka materialet. Därefter lästes allt material igen men denna gång påbörjades kodningen med hjälp av färgkoder. De meningsbärande enheter som föreföll lika varandra tilldelades samma färg. Materialet lästes upprepade gånger tills alla relevanta stycken delats in i färgkoder. För att öka tillförlitligheten jämfördes färgkoderna uppsatsförfattarna emellan och justerades där oenighet förekom. Då alla färgkoder var fastställda lyftes de meningsbärande enheterna ur texten och placerades i en matris. Ur de meningsbärande enheterna lyftes sedan det centrala innehållet varpå kondenserade meningsenheter skapades. Varje kondenserad meningsenhet tilldelades en kod varpå koder fogades samman till kategorier. Kategorierna sorterades sedan till sammanhörande grupper vilka sedan resulterade i tre övergripande teman. Tillvägagångssättet vid analysen av materialet exemplifieras i tabell 2 nedan.

Tabell 2. Tillvägagångssätt vid analys av materialet.

Meningsbärande enhet	Kondenserad meningsbärande enhet	Kod	Kategori	Tema
<p>“Alltså det är kyckling varje dag nästan (Int: Okej). Det görs kyckling typ hela tiden [suckande] (Int: Mm) ingen gillar kyckling så mycket. Vad fan. Jag är mörkhyad. Fast jag älskar kyckling så ”vad fan”? Det är ju inte kött... Alltså får vi kött så är det väldigt billigt kött. Då kan dom ju köpa in hur mycket som helst. (Int: Okej) Får vi kött fyra gånger i veckan så äter vi ju det och samma med kyckling. Alltså vi har ingenting att säga till om...[djup suck] (Int: mm).” (informant 6)</p>	<p>Får kyckling nästan varje dag. Ingen gillar kyckling så mycket. Har ingenting att säga till om.</p>	<p>Irritation över att vissa rätter serveras för ofta</p>	<p>Missnöje gällande maträtternas variation</p>	<p>Maktlöshet och missnöje</p>
<p>“Asså, jag känner inte att det går överstyr men alltså det kan ju bli pratigt och dålig stämning rätt ofta. Men faktiskt så är det rätt lugnt, i alla fall nu.” (Informant 2)</p>	<p>Det kan bli pratigt och dålig stämning men oftast är det lugnt nu.</p>	<p>Gemensamma måltider som stundtals stökiga</p>	<p>Upplevelse av gemensamma måltider</p>	<p>Måltider – källa till både gemenskap och otrygghet.</p>
<p>“Ja, eh, alltså det finns vissa som bryr sig och vissa som inte bryr sig (Int: Ja). Men... när personalen väl bryr sig så kan det bli lite för mycket. Till exempel, om jag äter mycket godis under helgen, och sen äter jag det på vardagarna också... då, då säger dom att det är ett beroende (Int: okej). Men jag äter ju inte jättemycket godis då på vardagarna som jag äter på helgen (Int: Nä). Och det tycker jag att jag borde få göra, det är ju liksom mitt val!” (informant 4).</p>	<p>En del personal bryr sig men när de bryr sig blir det lite för mycket. Tycker att han borde få välja själv.</p>	<p>Personalens engagemang kan bli för mycket och ovälkommet</p>	<p>Personalen visar att de bryr sig på fel sätt</p>	<p>Matens roll i relationen till personalen</p>

Samtliga delar av uppsatsarbetet delades lika, se bilaga 1.

Etiska överväganden

I denna uppsats har författarna utgått från de fyra forskningsetiska principer som används inom humanistisk samhällsvetenskaplig forskning och som konkretiserar det grundläggande individsskyddskravet (Codex, 1990). Dessa är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Kraven innefattar tillsammans att deltagaren informeras om sin rätt till egna villkor för deltagande, sin rätt att avbryta, identitetsskydd av lämnad information och begränsningen av materialets användning till enbart studiesyfte (Codex, 1990). Utifrån dessa principer författades ett följebrev som informanterna mottog fyra dagar innan intervjuerna ägde rum. Samma brev lästes upp innan varje intervju för att ge tillfälle att reda ut eventuella oklarheter och ge informanten möjlighet att bekräfta sitt samtycke.

Trots att dessa övervägande gjordes för att ge deltagarna trygghet finns risk att informanterna upplevde att de inte var helt fria i fråga om valet att delta och eller eventuellt avbryta intervjun. Med tanke på informanternas annars utsatta situation, med en av andra styrd vardag, och eventuella önskan om att vara auktoriteter på ungdomshemmet till lags, kan det ha funnits en risk att de upplevde ett outtalat tvång att delta mot sin vilja. En problematik som skulle kunna ha undvikits i den frågan är det faktum att informanterna blev tillfrågade om att delta av en person som var anställd på institutionen. Denna person var dessutom institutionens sjuksköterska som spelar en viktig roll i informanternas vardag då det är någon de är beroende av. Detta hade eventuellt kunnat undvikas om uppsatsförfattarna själva hade sökt deltagare till studien till exempel genom en skriftlig förfrågan där ungdomarna själva fått anmäla sitt intresse. Risken med det tillvägagångssättet skulle varit att ingen eller alltför många ungdomar hade anmält sig till studien. Vilket i sin tur leder till en annan etisk svårighet, nämligen valet som gjordes att inte låta alla som tackat ja till att vara med delta. Valet gjordes på grund av uppsatsens begränsning i fråga om tid och omfattning. I efterhand hade det varit bättre att börja med att fråga det tilltänkta antalet för att sedan fråga fler vid behov. Alternativt kunde resterande ungdomar som ville vara med samlats i en fokusgrupp. Svårigheten med det tillvägagångssättet vore problematiken med att samla flera ungdomar från olika avdelningar vilket skulle kunna innebära en säkerhetsrisk dels för de deltagande ungdomarna och dels för uppsatsförfattarna.

Resultat

Analysarbetet av materialet resulterade i tre huvudsakliga teman: Maktlöshet och missnöje, Måltider – källa till både gemenskap och otrygghet och Matens roll i relationen till personalen.

Intervjuerna behandlade till största del informanternas uppfattning gällande sin mat- och måltidssituation på institutionen. Detta var i enlighet med uppsatsens syfte, men då intervjuerna var flexibla i sin utformning berörde samtalen även informanternas generella upplevelse av livet på ungdomshemmet och livet innan institutionaliseringen. Det resultat som lyfts fram nedan är det som främst kan relateras till syftet och de aktuella ämnesområden för denna uppsats. Då syftet i denna uppsats var att undersöka informanternas egen upplevelse av sin mat- och måltidssituation, redovisas resultatet med hjälp av en relativt stor mängd citat.

Måltider utgjorde en stor del av vardagen på institutionen och måltiderna var något informanterna till största del såg fram emot. Att gemensamt sitta ner och äta en måltid kunde upplevas som ett välkommet avbrott i den annars ibland långtråkiga vardagen, detta oavsett om den faktiska maten uppskattades eller ej. Vid redogörelse för en vanlig dag på institutionen innefattade informanterna alla dagens måltider i sin redogörelse. Under intervjuerna lades ett stort fokus av informanterna på berättelser om gillande respektive ogillande av maten som serverades på institutionen och anledningar till detta. Utöver detta förekom samtalsämnen om vilken mat som saknades mest från tiden innan institutionen och funderingar kring varför den typen av mat inte kunde serveras på institutionen. Andra områden som behandlades var själva måltidssituationen i form av gemensamma måltider och hur dessa upplevdes, samt informanternas uppfattning om hur mat kunde användas som ett medel i relationen mellan personalen och ungdomarna.

Maktlöshet och missnöje

Upplevelsen av maktlöshet grundade sig i fråga om den begränsade möjligheten att kunna göra egna val. Detta gällde hela ungdomarnas situation men uttrycktes framförallt under diskussioner kring maten och måltidssituationen på institutionen. De beskrev att de saknade möjligheten att få välja mat efter egna preferenser. Författarna uppfattade det som att denna känsla av maktlöshet gav sig uttryck i form av bland annat missnöje gällande vissa typer av maträtter, skiftande kvalitet och upplevda skillnader mellan lunch- och middagsmåltider. Uppfattningen av att inte ha möjligheten att påverka sin situation bidrog sannolikt till den upplevda maktlösheten hos informanterna.

“Asså maten är bra, asså men ja det kanske är lite för mycket av vissa saker. Men den är bra. Middagen är inte så bra. Men jag ba’ skiter i att äta om det är dåligt, vi kan inte ändra det liksom. (Int: okej, vad tycker du det är för mycket av?) Typ fisk, ris, potatis. Visst det är sånt man ska äta liksom men det känns som det bara är det.” (informant 5)

“Nä.. Alltså jag vet inte.. Jag gillar inte maten i alla fall (Int: Nä?). Det är ofta folk, ungdomar och personalen inte äter någonting (Int: Okej) slänger allting och bara tar någonting såhär bara X... X...vad heter det? X...X-middag? (Int: X-tallrik?) X-tallrik¹, så heter det. Tack så mycket.” [Skrattar] (informant 6)

Maten på institutionen beskrevs som ensidig. Variationen på maträtterna ansågs framförallt vara otillräcklig på helgerna när avdelningarna själva stod för matlagningen. Det framgick att ungdomarna ofta fick önska mat på helgerna men att det endast fanns några få rätter att välja mellan. En känsla av oförmåga att påverka denna situation, som upplevdes som negativ, kunde ses hos informanterna. Dock beskrevs inte situationen på ett sätt som skulle kunna antyda att en förändring av situationen sågs som av betydande vikt. Att inte ha något att säga till om påverkade däremot informanternas helhetsupplevelse av måltiderna negativt.

“Alltså det är kyckling varje dag nästan (Int: Okej). Det görs kyckling typ hela tiden [suckande] (Int: Mm) ingen gillar kyckling så mycket. Vad fan. Jag är mörkhyad. Fast jag älskar kyckling så ”vad fan”? Det är ju inte kött... Alltså får vi kött så är det väldigt billigt kött. Då kan dom ju köpa in hur mycket som helst. (Int: Okej) Får vi kött fyra gånger i veckan så äter vi ju det och samma med kyckling. Alltså vi har ingenting att säga till om...[djup suck] (Int: mm).” (informant 6)

¹ X syftar till institutionens namn och måste av sekretessskäl kodas. En X-tallrik innebär en tallrik med fil och flingor och är ett vedertaget begrepp på institutionen. Om någon inte vill äta maten som serveras uppmanas denne att ta en X-tallrik istället.

“Det är väl personalen som bestämmer vad vi ska äta på helger, men alltså, vi brukar oftast komma med önskemål. (Int: Mm) Men det är ofta samma sak. Alltså det är varierat men det är oftast samma saker de väljer mellan. (Int: Mm) Liksom såhär hamburgare, köttbullar, eh.. aa.. kyckling, (Int: Mm) kycklingklubb och sådär.” (informant 2)

“Fast, vad heter det, personalen hittar alltid ett sätt att förvränga saker. Alltså gärna om, som förra gången så sa jag att jag ville laga, vad heter det, kyckling, kycklingfilé och eh, pommefrites eller vad fan det var. Men sen när söndagen kom då skulle jag laga, vad heter det, köttbullar med vad fan var det, pasta, dom små, vad heter dom dära... (Int: makaroner?) Aa, makaroner, precis. What the fu [tystnad] ...det var inte det jag skrev men det var det som blev, förstår du?” (Informant 6)

Det yttrades inte ett missnöje gällande kökspersonalens matlagningskunnighet, motsatt framhävde informanterna sina åsikter om att kökspersonalen var skickliga. Missnöjet som fanns handlade snarare om vilka rätter kökspersonalen valde att servera. Kritiken gällde framförallt måltiderna som serverades på kvällarna. Av och till förekom beröm, dock följdes den genomgående av kritik och de negativa omständigheter som upplevdes. En informant hade sin egen misstanke om varför maten ofta upplevdes som sämre vid middagarna än vid luncherna.

“Jag vet inte, alltså dom som jobbar där nere dom är väldigt bra på att laga mat, visst.. men...det fanns en dag då vi fick chorizo, heter det så? Aa chorizo med bröd, korvbröd (Int: Okej) inget annat! Alltså det var bara det (Int: Aha) och sen jag tror att vi fick såhär tjugo stycken chorizo och typ tio stycken korvbröd ”what the fuck man?” [Alla skrattar] ...Så, så på kvällen.. Men alltså såhär på, på lunchen så är det alltid okej mat då är det lugnt såhär (Int: Ja) men... på kväll.. på middagen så blir det alltid såhär katastrof men det är nog för att det finns ingen som kan komma såhär oinbjuden [allvarlig ton] det finns ingen från regeringen som kan komma då det är för sent. Det är så, de skiter i vad de ger oss.” (informant 6)

Då informanterna gav uttryck för negativa upplevelser av maten på institutionen och visade ett missnöje gällande vissa maträtter som serverades, ställde författarna följdfrågor om vad de helst hade ätit om de själva fick välja. Responsen blev något fördröjd i jämförelse med de tidigare rappa svaren och informanterna tyckte tänka efter innan de började berätta om sina önskemål. De egna valen föll på bland annat pizza, sushi, kebab och husmanskost², maträtter som sannolikt inte avviker från vad ungdomar utanför institutionen skulle ha kunnat föredra att äta. Informanterna växlade från en allvarlig till en glad samtalston när samtalen övergick till deras önskemål och stämningen i rummet lättade. Längtan efter självbestämmande var märkbar, vilket förmodligen gällde hela livssituationen, inte endast måltiderna i sig.

“Pizza. Nästan varje dag. (Int: Varje dag?) Ja, nästan varje dag. Sushi.. Såhär kinamat... Sen afrikanskt. Ingen pasta hela tiden... Och potatisbullar, hehe, med lingonsylt.” [Fnissar] (Informant 6)

“Eh, en hade jag käkat, alltså en kebabrulle... eller... [funderar] ..mycket skräpmat!” [skrattar] (informant 4)

“Då hade jag haft vildsvin och älgkött.” [blygt leende] (informant 7)

Samtalen kring den önskade maten gled även över till diskussioner kring tidigare matvanor. Informanterna berättade om vad de ätit under sin uppväxt och om sina favoriträtter som var allt från svensk husmanskost² eller andra mattraditioner till mat från snabbmatsrestauranger. De berättade även om hur deras kost förändrats då de börjat äta mat på egen hand tillsammans med vänner utanför familjehemmet.

² Med husmanskost har författarna valt att använda uttrycket dels som definitionen ”enkel mat” ur tyskans Hausmannskost och dels som maträtter som kan anses traditionella i Sverige men för den sakens skull inte är svenska ursprungsrätter (Malmquist, 2013).

"Mycket somalisk traditionell och eh den enda svenska maten nästan var den i skolan." (informant 3)

"Åh, asså jag var ju ute mest med kompisar, träffa tjejer och så. Så jag åt när jag kom hem liksom. Rätt sent. Asså det brukade vara såhär snabbmat som är enkel." (informant 5)

"Ummm [funderar]... den första tiden så var det mycket Injera, såhär... a-afrikansk mat (Int: Ja) sen blev det, vad heter det... pasta... såhär köttbullar, potatismos och skit, såhär svensk mat. (Int: Husmanskost? ²) Ja precis! Alltså det... jag har inte växt upp med såhär skräpmat (Int: Nä) det blev mer under senare tiden (Int: Ja). Typ såhär "Donken" eller går och tar en pizza med kompisar eller sådär (Int: Mm)." (Informant 6).

Genomgående märktes en saknad av spontana måltider vid andra tidpunkter än utsatta samt mat vald utifrån vad informanterna själva var sugna på eller ansåg vara gott. Missnöjet kretsade kring enformigheten och den upplevda begränsade möjligheten att ha inflytande på vad som serverades. Maktlösheten över att inte fritt få välja eller påverka var dock inte så stark att det gav upphov till matvägran eller liknande. Måltiderna betraktades ändå som godtagbara och *okej* var ett välanvänt beskrivningsord.

Måltider – källa till både gemenskap och otrygghet.

Informanterna hade skiftande erfarenhet av gemensamma måltider från tiden innan de kom till institutionen. En del av informanterna var vana vid att äta för sig själva och hade inte växt upp med gemensamma måltider i hemmet. I de fall det förekommit hade gemensamma måltider till viss del haft sin grund i kulturell bakgrund och hade varit centrala i hemmet under uppväxten. Måltiderna i ungdomsåren hade däremot allt oftare övergått till måltider utanför hemmet och då med vänner. Gemensamma måltider fortsatte således men flyttades till en annan grupp av personer och en annan kontext.

"Öhm... Alltså jag vet inte, det finns dagar då vi äter tillsammans men sen finns det dagar då jag inte är hemma (Int: Mm) och då äter jag ute." (informant 6)

"Nä, vi har nog aldrig suttit tillsammans och ätit alltså såhär runt matbordet men alltså vi har ju suttit några gånger tillsammans framför TVn (Int: Mm) det är väl dom gångerna vi har suttit (Int: Mm) annars brukar jag äta inne på mitt rum (Int: Mm)." (informant 2)

"Vår kultur är ju så att man ska sitta tillsammans och äta." (informant 4)

Att måltidssituationen innebar gemenskap kunde inte betraktas som självklart men det yttrades inget motstånd till att dela måltider med andra. Däremot fanns det, för informanterna, tveksamheter angående vad författarnas fråga om måltidssituationen innebar och följdfrågan blev riktad, se följande citat för illustration för detta.

"Aa, jag ser alltid fram emot maten. Jag är.. eh.. jag gillar mat [fnissar]. (Int: Ehm, vad tycker du om själva måltidssituationen här? [informanten ser frågande ut]. Alltså det här med att, alltså, känner du gemenskap i måltiderna till exempel?) Ja det tycker jag." (informant 2.)

(Int: vad tycker du om själva måltidssituationen?) "Vad menar du? (Int: hmm, tycker du om att sitta tillsammans med andra och äta?) Ja, har varit uppväxt med det så jag har blivit van. " (informant 7)

Informanterna beskrev måltidssituationen som stundtals otrygg. Detta gällde framförallt de tillfällen som flera avdelningar delade matsal tillsammans under den gemensamma lunchen. Otryggheten grundades inte i att äta gemensamt i sig utan på när måltiderna delades med flera grupper från hela institutionen. Det fanns en oro för att personalen inte ansågs vara tillräckligt

många vid ett eventuellt upplopp mellan ungdomar från olika avdelningar. Av den anledningen uppgavs det som mer tryggt att äta på den egna avdelningen i sällskap av samma ungdomar som de var vana vid att umgås med.

“Lunchen, det är alltså, vi äter ju inte där nere längre (Int: Nej) men när vi väl åt där nere så... alltså det var väldigt mycket från andra avdelningar som var där (Int: Ja). Alltså typ när Y var där och X var där, då var alla avdelningar såhär för sig själva. Sen.. man vill ju inte prata med andra (Int: Mm). Så fast det har lugnat ner sig lite där också men.. vid lunchen.. det är mycket liksom sådär, o-, det är otryggt (Int: Ja?) så vad heter det, när man äter där nere, alltså om det är flera avdelningar blir det väldigt mycket folk. Alltså det är sju ungdomar..eh, härifrån (Int: Mm) och sen tre personal, sju ungdomar från Y och bara tre personal. Alltså det blir såhär, det blir för lite personal, du vet (Int: mm) då alla härjar. Om man börjar prata med någon från Z och han säger någonting tillbaka då kommer hela X ställa sig upp och sen du vet, Y, då kommer hela Y ställa sig upp.. Aa, det blir såhär, blir nästan, man går tillbaka till gängmentaliteten. [...] Personalen brukar få stopp på det, men inte alltid...” (informant 6)

Trots oroligheter ansågs den genomgående stämningen vara pratig men lugn. En del föredrog när det var lite mer liv och rörelse under måltiderna medan andra gärna ville ha lugn och ro. De informanter som tidigare nämnde att de var vana vid gemensamma måltider under sin uppväxt var samma informanter som önskade mer prat under sina måltider.

“Asså, jag känner inte att det går överstyr men alltså det kan ju bli pratigt och dålig stämning rätt ofta. Men faktiskt så är det rätt lugnt, i alla fall nu.” (Informant 2)

“Jag tycker att det är ganska lugnt (Int: Mm). Ehm, det är inte så mycket oväsen eller vad man ska säga, så som det kan, brukar vara i skolan (Int: Mm). (Int: Är det något du uppskattar, att man sitter ner tillsammans?) Ja, men aa, alltså det kan vara lite tyst, jag skulle vilja att det var lite mer liv (Int: Okej) ..pratar och sånt där (Int: Mm).” (informant 4)

“Vi sitter i matsalen, eh det är oftast två avdelningar som sitter tillsammans och käkar. Och det brukar inte blir speciellt stimmigt, men ibland kan högljutt och då brukar vi bli tillsagda. Sen så är det lugnt.” (Informant 1)

Gemenskapen i måltider mellan ungdomar som delade samma avdelning var uppskattad och miljön ansågs relativt lugn och trygg. Däremot fanns, som exempel statuerat, en tendens till otrygghet och oväsen vid de tillfällen då måltiderna åts i utrymmen tillsammans med ungdomar från flera olika avdelningar. Otryggheten grundade sig till största del i oron gällande personalens förmåga att hantera ett eventuellt bråk.

Matens roll i relationen till personalen

Under intervjuerna ledde samtalen till personalen och ungdomarnas uppfattning om personalens engagemang i fråga om deras matvanor och generella välmående. Genomgående uppgavs att graden av personalens engagemang, enligt informanterna, berodde på individens personliga intresse för mat och hälsa. Personalens personliga engagemang gällande ungdomarnas välmående upplevdes av de flesta som positivt. Personalen ansågs till stor del vara engagerade i ungdomarnas matvanor och välmående, men ansågs bete sig på fel sätt. Informanternas beskrivningar av detta ämne var ibland motstridiga då de å ena sidan gärna önskade att personalen skulle visa att de brydde sig men å andra sidan inte ville att de skulle lägga sig i vad och hur mycket de åt.

“Aa, vi har en personal, han är väldigt träningsinriktad så han kan såhär: “Aa, för mycket av det är inte bra”... och såhär: “Varför har du socker i teet för? Det är kolhydrater” [med tillgjord röst]. Han är jätte-på nästan alla

liksom såhär (Int: Mm) men det är för att han själv, men det är ju mest de som tränar som han är på så.. (Int: Jaja. Okej). ... Det är lite mer såhär personligt, inte jobbmässigt, inte vad jag har sett." (Informant 2)

"Ja, eh, alltså det finns vissa som bryr sig och vissa som inte bryr sig (Int: Ja). Men... när personalen väl bryr sig så kan det bli lite för mycket. Till exempel, om jag äter mycket godis under helgen, och sen äter jag det på vardagarna också... då, då säger dom att det är ett beroende (Int: okej). Men jag äter ju inte jättemycket godis då på vardagarna som jag äter på helgen (Int: Nä). Och det tycker jag att jag borde få göra, det är ju liksom mitt val!" (informant 4).

"Alltså jag vet inte, alltså jag vill ju bestämma vad jag ska äta så jag vill inte att någon ska lägga sig i (Int: Mm) hur mycket jag äter eller vad jag äter för någonting eller så där. Men det skulle bli jobbigt om personalen verkligen sket i, alltså om jag inte åt på en hel vecka (Int: Mm) och ingen brydde sig. Alltså man vill ju ha någon som -"men alltså säg till mig då vad fan" (Int: Aa). Men när dom lägger sig i så blir det alltid fel på något sätt. (Int: På vilket sätt?) Dom ska visa att dom gillar oss, dom bara "aa men ni måste börja äta nu" fast det kommer alltid ut på fel sätt; "Aa men om inte du äter så får du inte gå ut på utevistelse den här helgen." [myndig röst] Men vad fan, du vet (Int: Mm). Så dom gör det på fel sätt, men absolut... dom, dom visar ju.. engagemang. Men på helt fel sätt (Int: Ja)." (informant 6)

Som det ovanstående citatet illustrerar hade det förekommit en situation där personalen använde mat och måltider som ett verktyg för bestraffning genom indragna förmåner. En annan åsikt som framkom var att personalen ansågs vara inkonsekventa gällande rutiner och regler. En informant beskrev engagerat en nyligen inträffad händelse på avdelningen där personalen plötsligt förbjudit smörgåspålägget Nutella. Genomgången av händelsen var detaljerad och berättades stundom med höjd röst, vilket gav intrycket att den upprört och fäst sig starkt i minnet hos informanten.

"Dom, dom, dom tog bort Nutella [upprörd] och sen fick vi, vad heter det, och dom kom såhär på kvällen och berättade det (Int: Mm). "Amen, vi har tagit bort det här och det här och det här". [...] Vi fick ju tillbaka det sen igen, veckan efter (Int: Mm). Men deras varför det var väl att "Aa men.. ehm.. Nutella det är livsmedel.. och man ska inte köpa in sina egna livsmedel." (Int: Mm). [...] Men, så, så sen i... fast de gav tillbaka oss det i alla fall (Int: Mm) dom bara "Men ni är på prov-vecka nu" (Int+Obs: Mm). Så vi bara: "Men får vi köpa Nutella nu?", "Ja ni får köpa Nutella.", "Men när får vi äta det?", "Vi vet inte om ni får äta det..." [Int+Obs skrattar] Men alltså va?! "Vad ska vi göra med Nutella då?", "Ja men ni kan ha det i skåpet.", "A men är ni seriösa?"[...] Långdraget men vi får inte.. men jag saknar min Nutella, haha." (informant 6)

Att inte få besluten förklarade för sig och att inte heller få några raka svar skapade osäkerhet och ett visst motstånd mot personalen. Vid tillfället för ovanstående citat passerade en behandlingsassistent rummet flera gånger utan att stänga dörren efter sig, vilket gjorde att informanten tog paus i sin berättelse, samt blängde irriterat på behandlingsassistenten. Ett motstånd mot personalen tycktes finnas hos denna informant då denne irriterat uttryckte att han inte ville att personalen skulle höra vad han sa. Följande citat förekom vid ett av tillfällena då personalen passerade rummet:

"Ey, kan du stänga dörren?! (int: det är ingen fara) Jo men han står och lyssnar, jag gillar inte när han står och lyssnar." (informant 6)

Ett par informanter lyfte dock personalens engagemang som något betydelsefullt för dem. Det värnadsfulla sättet, på vilket de berättade om personalen, gav en antydning om att de utvecklat en vänskapsrelation till dem. Gemensamt för dem som uttryckte detta var att de bodde på samma avdelning. En av informanterna som själv ansåg sig ha haft problem med sin vikt uppgav att han fått hjälp av personalen att gå ner i vikt. Han uppgav även att han fått värdefulla verktyg för att kunna hantera sin relation till mat även i framtiden, något som han, enligt egen utsago, tidigare hade haft problem med. Detta visade han en stor tacksamhet för.

"Jag tycker det är positivt, att dom liksom försöker få oss in på rätt stig. De vill inte att vi ska få för mycket av nått." (Informant 1)

"Nu jag tänker på det som är mest hälsosamt. Bra för mig. (Int: Och förut?) Förut, vad som var godast. Pizza, hamburgare. [...] (Int: Du sa att du hade bott på en annan institution också?) Aa, i x-kommun. (Int: Okej.. Var det sämre eller bättre?) Sämre där för det var ingen som sa åt mig att jag åt för mycket och jag tänkte inte på det. (Int: Tycker du det är skönt att personalen har hjälpt dig med det här?) Aa ja ja! Mycket glad att de har hjälpt mig!" [vördnad i rösten] (informant 3)

Diskussion

Metoddiskussion

I kvalitativ forskning underbyggs tillförlitligheten av trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka och konfirmera (Lincoln & Guba, 1984). För att säkerställa att studieutformning, datainsamling och analys i största möjliga mån speglar den sociala verklighet som studerats har metodlitteratur använts som underlag till uppsatsens utformning. Att uppsatsen är förankrad i befintlig metodlitteratur bör anses öka dess pålitlighet (Bryman, 2011).

Informanterna valdes ut av den på institutionen anställda sjuksköterskan. Denna urvalsmetod valdes av bekvämlighetskäl då sjuksköterskan hade en nära relation till ungdomarna och hade en uppfattning om vem som skulle kunna tänkas vilja delta i studien. Detta skulle med andra ord kunna ses som ett bekvämlighetsurval. Då målet med uppsatsen var att undersöka hur olika individer upplever sin egen situation fanns ingen anledning att använda sig av ett riktat urval där individerna valts ut utifrån färdigställda kriterier (Bryman, 2011).

Urvalsprocessen ledde till att antalet som tackade ja till att vara med var fler än antalet som fick delta. Anledningen till att ett för stort antal ungdomar tillfrågades var att författarna ville gardera sig mot eventuella bortfall utan att behöva vänta på fler förslag från sjuksköterskan. Att inte bli utvald att delta kan ha lett till att dessa ungdomar känt sig svikna. Detta hade kunnat undvikas genom att begränsa antalet tillfrågade eller att skapa en fokusgrupp med de övriga ungdomarna som inte blev utvalda för individuella intervjuer.

Att samla resterande individer i en fokusgrupp hade varit användbart ur flera synvinklar. Det hade exempelvis kunna möjliggöra att samtalsområden uppkomma ur diskussioner mellan personer som befann sig i samma situation berördes. Sådana samtalsämnen hade troligen varit andra än de som förekom vid dialoger mellan en informant och de två utomstående författarna. (Merton, Fiske & Kendall, 1990). En fokusgrupp ansågs dessvärre för riskabelt i den undersökta gruppen. Detta eftersom institutionens avdelningar var uppdelade utifrån det begångna brottets natur och det därmed fanns risk för stridigheter mellan ungdomar från olika avdelningar. Att samla individer från olika avdelningar i en fokusgrupp skulle med andra ord ha kunnat innebära en risk dels för ungdomarna själva men också för författarna.

En annan problematik med urvalsprocessen var att informanterna kan ha valts utifrån att de hade ett personligt intresse för ämnet. Detta på grund av att sjuksköterskan var medveten om uppsatsens syfte då hen valde informanter, och på så vis kan ha valt de ungdomar hen själv ansåg passa studiens syfte. Om informanternas åsikter, på grund av detta, skilde sig från de övriga ungdomarnas åsikter, kan inga antaganden göras för hela gruppen ungdomar utifrån resultatet i denna uppsats. Denna vinkling skulle kunna ha undvikits genom att författarna slumpmässigt valt ut deltagare från alla ungdomar på institutionen. Detta tillvägagångssätt

skulle däremot ha inneburit att författarna behövt tillgång till uppgifter om alla ungdomar på institutionen, vilket i sin tur inneburit en problematik på grund av den sekretess som råder på institutionen.

Urvalsprocessen hade, som beskrivits, flera svagheter och är en lärdom författarna tar med sig vid eventuella framtida studier. Eftersom informanterna valts ut efter individuella egenskaper kan alltså inte deras svar överföras till övriga intagna ungdomar boende på institutionen. Resultatet visar endast hur upplevelsen av mat- och måltidssituationen ser ut inom den intervjuade gruppen.

Den använda intervjuguiden utarbetades med noggrannhet och testades i en pilotintervju men kan ändå haft sina svagheter då författarna var otränade i metoden (Bryman, 2011). Författarnas mål var att vara så objektiva som möjligt i bemötandet samt att inte medvetet styra informanterna vid intervjuerna, detta i enlighet med vad Trost (1997) förespråkar. En del av informanterna behövde däremot hjälp att ledas framåt i samtalet som annars snabbt ebbade ut. Även om författarna inte medvetet försökt styra informanternas svar kan detta ha påverkat vilka ämnen som fått uppmärksamhet under intervjuerna, och på så vis styrt informanternas fokus till något de annars inte skulle ha fört på tal. Som exempel innehöll intervjuguiden en fråga gällande informanternas upplevelse av måltidssituationen. Denna visade sig vara svår att förstå för många av informanterna. Detta ledde till att författarna gav exempel på att den skulle kunna handla om gemensamma måltider. Denna exemplifiering kan ha styrt informanternas svar och därmed bör återgivningerna av detta samtalsområde ses som en svaghet.

Det kan även ses som en svaghet att en av författarna var känd av vissa av informanterna eftersom hon tidigare arbetat där. Att hon dessutom arbetat i köket skulle kunna innebära att informanterna inte kände sig bekväma med att vara helt ärliga i sina redogörelser då hon fanns närvarande i rummet. Däremot kan denna svaghet istället ses som en styrka om detta faktum istället inneburit att informanterna kände sig mer bekväma med att inleda samtalet med någon de kände igen snarare än en främling.

I enlighet med Trost (1997) och Bryman (2011) genomfördes intervjuerna i separata rum för att minimera risken för störningar utifrån. Vid tillfället för en av intervjuerna fanns däremot inget separat rum att tillgå och intervjun fick istället genomföras i ett större sällskapsrum. Under denna intervju passerade en behandlingsassistent rummet flera gånger. Detta kan ha påverkat informantens sätt att svara, exempelvis kan en del av vad han tänkt säga censurerats. Att informanten själv sa att han inte ville svara på frågor när han trodde att personalen kunde höra styrker detta antagande. Det bör dock betonas att denna uppsats endast undersökt ämnet från ungdomarnas perspektiv och att slutsatser om huruvida personalen upplever att det finns brister i kommunikationen och eller måltidsomständigheterna inte kan dras.

Författarna spelade in intervjuerna med två smartphones för att minska risken för att speciella fraser och känslouttryck skulle gå förlorade (Bryman, 2011). Transkriberingsnivå två tillämpades vilken innebär att känslouttryck, pauser och betoningar skrivs ut i texten (Linell, 1994). Även om författarna gemensamt kommit överens om hur denna transkribering skulle genomföras finns risk att författarna tolkat metoden på olika sätt och därav återgett intervjuerna på skilda vis. Att båda författarna medverkade i alla intervjuer bör däremot ses som en styrka i detta fall. Då författarna saknade tidigare erfarenhet av transkribering finns

risk att den inte genomfördes felfritt och på så vis innebär en felkälla för resultatets tillförlitlighet (Bryman, 2011).

En styrka i denna uppsats är den relativt omfattande redovisningen och exemplifieringen av informanternas citat. Då syftet var att undersöka informanternas egen upplevelse, ville författarna lyfta fram deras formuleringar. På grund av brist på tidigare erfarenhet tolkades och analyserades redogörelserna med försiktighet. En djupare analys hade varit önskvärd för att nå ännu djupare förståelse, vilket kan ses som en grundläggande orsak till att genomföra kvalitativa studier (Ahrne & Svensson, 2012).

Resultatdiskussion

På SiS ungdomshem försågs de intagna ungdomarna med husrum, kläder, mat och vatten. Detta innebär att det första steget i Maslows behovstrappa blev uppfyllt. Om något eller några av dessa basala fysiologiska behov tidigare inte varit uppfyllda kan hela individens fokus ha varit inriktat på att uppfylla dessa uppfyllda behov. Att slippa fokusera på att få sina basala behov uppfyllda skulle med andra ord kunna ha inneburit en lättnad för ungdomen och en bättre förutsättning för att klättra högre upp i behovstrappan. Mycket av informanternas fokus låg under intervjuerna fortfarande på maten och dess kvalitet men även på det nästkommande steget trygghet och gemenskap, vilket kunde tolkas från deras beskrivningar gällande den otrygga situationen i matsalen och gemenskapen med de andra ungdomarna under måltiderna. Även om detta skulle innebära att det fortfarande var långt kvar till det översta steget på trappan bör det ändå ses som positivt att informanterna fokuserade på att bygga upp en trygghet och gemenskap i sitt liv som, enligt Block (2011), kan lägga grunden för utvecklingen av individens självkänsla. Detta kan anses som viktigt för att skapa de bästa förutsättningarna för ett välfungerande liv utanför institutionen, vilket är det slutgiltiga målet med vistelsen på ungdomshemmet.

Precis som Goffman (1989) argumenterade för upplevde informanterna sin vardag på institutionen som styrd av regler och rutiner. Många av dem klagade över dålig kvalitet på maten, särskilt gällande middagarna, samt en för liten variation gällande rätterna. Detta skulle, med grund i Goffmans argument, kunna ha varit en yttring för ett missnöje gällande deras måltidssituation och det faktum att måltiderna inte får högsta prioritet från institutionens sida.

Att informanterna inkluderade dagens alla måltider i sin redogörelse när de ombads redogöra för en vanlig dag på institutionen skulle i enlighet med Valentine & Longstaffs (1998) studie skulle kunna tyda på att måltiderna sågs som viktiga och relevanta inslag i vardagslivet på institutionen. Däremot skall understrykas att de kan ha valt att inkludera måltiderna på grund av vetskapen av uppsatsförfattarnas studieområde. Att mat konsumerades flera gånger per dag skilde sig inte från livet utanför institutionen. De fasta och bestämda tidpunkterna för måltiderna, samt att alla måltiders innehåll till stor del bestämdes av någon annan än dem som åt den, skilde sig däremot. Om ungdomarna hade varit fria skulle de med viss sannolikhet ha gått i skolan och därmed även där haft begränsad makt att styra skolmåltiden. Utöver just den måltiden skulle de däremot ha haft frihet att välja övriga måltider själva och möjlighet att avstå skollunchen och istället köpa mat på annan plats. Brist på spontanitet och frihet i sina måltidsvanor kan ha påverkat deras beskrivna upplevelse av maktlöshet. Det är dock svårt att veta om maktlösheten gällde just måltiderna eller, mer troligt, deras situation av att leva under strikt kontrollerade förhållanden.

Ämnet maktlöshet har beskrivits i flera tidigare studier gjorda bland män i fängelser. Valentine & Longstaff (1998) såg att den obefintliga möjligheten att själv kunna välja mat

resulterade i en brist på självständighet som blev en påminnelse om avståndet till hemmet. Godderis (2006) noterade liknande att internerna visade stor frustration över att oförmågan att göra egna val gällande sin måltidsrutin. Detta blev enligt Godderis en konstant påminnelse om bristen på kontroll över sina egna liv. Ugelvik (2011) skriver att måltider i fängelser ibland agerar som en påminnelse om vem man är utanför institutionslivet. Han skriver att måltiderna gör det smärtsamt tydligt för de institutionaliserade att de inte kan dela måltiderna med sin nära och kära. Avsaknaden av maträtter som informanterna åt under sin uppväxt och tiden innan de kom till institutionen samt den obefintliga möjligheten att själva kunna göra egna val gällande sin måltidssituation, skulle med andra ord kunna fungera som en ständig påminnelse om att de befinner sig långt ifrån sin familj och vänner.

Känslan av maktlöshet hos de intervjuade ungdomarna skulle även, i enlighet med Ugelvik (2011), kunna sammankopplas med den avsaknad av identitetsskapande som styrda måltider i fängelser kan medföra. En annan koppling till identitet och bristen på makt att styra över skapandet av denna, är vad Belasco (2008) tar upp gällande val av mat. Han skriver att vi människor inte nödvändigtvis ”är det vi äter” utan snarare ”är det vi åt”. Med detta menar han att mattraditioner hos generationer bakåt spelar in för nutida matvanor. Dessa invanda mönster kan ibland göra att människor inte vill äta just det traditionella, på grunda av att de vill bilda en egen identitet eller identifiera sig med en annan grupp än den ursprungliga. Några av informanterna var andra-generationens invandrare som, under sin uppväxt fått mat som i deras föräldrars hemland ansågs traditionell, exempelvis etiopisk och somalisk mat. Trots att de var vana vid den typen av mat hade även dessa ungdomar en preferens för snabbmat och svensk husmanskost². Detta kan ha varit en del av deras skapande av en egen identitet skild från traditioner och värderingar hos de äldre i sin familj och släkt. Dock finns även anledning att förmoda att de anammade denna preferens just på grund av att de vuxit upp i en svensk skol- och fritidsmiljö och därmed betraktar denna typ av mat som lika alldaglig som maten föräldrarna serverade hemma. Även informanter som hade svenskt ursprung beskrev en förändring i sina matvanor då de börjat äta mat med sina vänner utanför hemmet. Denna typ av förändring behöver med andra ord inte nödvändigtvis kopplas till något kulturellt utan snarare till en typ av frigörelse från barndom till ungdom. Vidare skulle denna typ av tankesätt, med maten som identitetsskapande, kunna föreslå att den styrda situation de intagna ungdomarna befinner sig i på institutionen tvingar dem till en ofrivillig förändring av sin identitet. Detta då de tvingas äta på ett sätt de eventuellt inte gjort tidigare och inte har någon makt att påverka eller förändra. Detta skulle med andra ord kunna vara en möjlig orsak till det beskrivna missnöjet gällande maten i gruppen.

Att ha fasta rutiner och regler gällande sin vardag behöver å andra sidan inte alltid vara något negativt. I Earls (2011) studie om unga institutionaliserade män i England framkom bland annat att livet på institutionen upplevdes som lätt och stabilt gentemot livet utanför institutionen. På utsidan väntade ansvar för räkningar som skulle betalas och mat som skulle inhandlas, vilket under institutionaliseringen sköttes av institutionen. Detta tyder på en djupare förståelse dels för matens betydelse men även för att tiden på institutionen erbjuder och bidrar med denna del. Det är möjligt att även informanterna i denna uppsats kan ha upplevt livet med dess rutiner och regler på institutionen som stabilt gentemot det liv de levde innan de kom till institutionen.

Barn och unga har behov av vuxna förebilder för att forma sin karaktär och sociala värderingar (Bricheno & Thornton, 2007). Då personalen på detta ungdomshem agerar som den närmaste dagliga kontakten med dessa ungdomar, kan de komma att utgöra en betydande del i ungdomarnas behov av förebilder. I Jacksons (2002) studie undersöktes om förebilder

som inte är föräldrar, kan fungera som förebilder med syfte att minska ungas brottsliga beteende. Där framkom att mentorskap med denna inriktning till viss del kan minska brottsliga ungdomars regelbrytande benägenhet. Applicerat till denna grupp skulle således personalens engagemang och personlighet kunna antas ha betydelse för ungdomarnas process i att forma en stabil karaktär med mindre angelägenhet att begå brott igen. Dock är det osäkert hur mycket personalen påverkar ungdomarna och agerar förebilder i fråga om måltidssituationerna. Troligen är det helhetsupplevelsen av personalens agerande som kan spela en stor roll för hur ungdomarna utvecklas.

Informanterna beskrev relationen till personalen, gällande mat, med ambivalenta känslor. Dels var de noga med att poängtera att de inte ville att någon skulle lägga sig i vad, när och hur mycket de åt men samtidigt ville de att personalen skulle bry sig om ifall de inte åt något alls. Detta visade en önskan om att upprätthålla kontrollen över sitt eget liv samtidigt som det verkade finnas ett behov av att bli sedd och uppmärksammas. Något som däremot var oomstritt var att bristen på tydlig kommunikation och konsekvens i handlandet från personalens sida upplevdes negativt. Detta blev som mest tydligt då en informant berättade om hur personalen tagit bort möjligheten för ungdomarna att äta Nutella, utan att förklara varför. Just detta resulterade i att informanten talade illa om personalen i fråga. Även denna situation blev ett exempel på hur upplevelsen av förlorad kontroll över det egna livet kunde resultera i missnöje hos ungdomarna.

Personalens engagemang gällande ungdomarnas matvanor uppgavs vara beroende av deras individuella intresse av kost och hälsa. Kunskap om kost och hälsa ingår inte i personalens arbetsuppgifter och inte heller i denna uppsats huvudsakliga intresseområden men då det beskrevs av ett flertal informanter att personalen engagerade sig i ungdomarnas matintag och hälsa fanns, enligt författarna, anledning att kortfattat ta upp det i diskussionsavsnittet. Personalens engagemang i deras hälsa upplevdes till viss del positivt då informanterna i fråga beskrev att de fått råd och vägledning gällande vad och hur mycket de borde äta, vilket i något fall resulterat i en välkommen viktning. Kostråd är dock inte personalens uppgift och det skulle kunna upplevas som kränkande om personen i fråga exempelvis inte vill förändra något i sina vanor, oavsett hälsostatus. Att personalen engagerade sig i ett område utanför sitt arbetsuppdrag skulle däremot kunna ses som positivt. Detta eftersom det eventuellt kan ha möjliggjort att ungdomar och personal vunnit starkare förtroende för varandra. Det skall däremot understrykas att detta likaväl kan ha utgjort en risk för att förtroendet försämrats och motståndet till samarbete ökat om ungdomarna upplevt det som ett integritetsintrång.

Vid samtalen gällande personalens engagemang i måltiderna framfördes upplevelser av personalens maktinflytande, exempelvis i fråga om hot om indragna förmåner, vilka möttes av motstånd från ungdomarnas sida. Författarnas uppfattning om detta är att det utgör ett exempel där tydlig kommunikation och ett konsekvent handlande från personalens sida spelar stor roll för att ungdomarna ska känna sig trygga i sin situation.

Slutsats

Att vara frihetsberövad innebär en begränsning av självbestämmandet. Informanterna på den aktuella institutionen upplevde en känsla av maktlöshet i sin vardag när det kom till möjligheten att själv få bestämma när, var, vad och hur mycket mat de skulle äta. Detta skulle kunna vara grunden till det missnöje som yttrade sig i form av klagomål gällande bland annat matens kvalitet och variation. Det framkom att informanterna upplevde att personalen brydde sig om dem men att det uttrycktes på *fel sätt* i form av hot om indragna förmåner. Då en del av missnöjet kan ha berott på bristande kommunikation kan det ses som angeläget att en välfungerande dialog förs mellan ungdomarna, behandlingspersonalen och kökspersonalen. Denna form av boendesituation kräver en struktur av rutiner och fasta tidpunkter för att fungera och det är obestridligt att självbestämmandet måste vara mindre än vid ett liv i frihet. Dock borde myndigheten eventuellt överväga att till viss del öka graden av inflytande från ungdomarna i syfte att skapa en mer positiv inställning till maten och måltidssituationen på institutionen.

Uppsatsens användning i förhållande till kostvetares yrkesprofession

I en kostvetares yrkesprofession kan det ingå att vara ett stöd vid utformningen av gemensamma måltider. Detta kan gälla själva maten såväl som måltidssituationen. Att maten och måltidssituationen fungerar som den ska är av stor vikt för att kunna skapa trivsel i gruppen som tillsammans ska inta dessa måltider. Tillsammans med kunskaper om hur människor formar sina matpreferenser efter erfarenheter, sociala konstruktioner och ibland kunskap, kan en kostvetare hjälpa till att möta olika gruppers behov kring mat och måltidsmiljöer. Med denna uppsats hoppas författarna kunna belysa hur måltidsituationen och maten som serveras på ett ungdomshem upplevs av de intagna ungdomarna som bor där. Detta anses enligt författarna som viktigt då denna grupp i tidigare studier är begränsat omnämnd. Denna grupps röst tycks ej komma till tals och förekommer inte i litteraturen i samma utsträckning som exempelvis grupperna barn och äldre. Dessa grupper äter också några eller alla sina måltider på en institution men där arbetas det i högre utsträckning med att förbättra helhetsupplevelsen kring måltiderna (Livsmedelsverket, 2015). Att kompetenta personer inom måltidsservice även riktar fokus på denna grupp kan ses som en del av Sveriges generella jämlikhetsarbete.

Referenser

- Ahrne, G., & Svensson, P. (2012). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber AB.
- Atkinson, R. (1998). *The life story interview*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Belasco, W. J. (2008). *Food: The key concepts*. Oxford: Berg.
- Block, M. (2011). *Encyclopedia of Child Behavior and Development*. New York: Springer (s.913-915)
- Bricheno, P., & Thornton, M. (2007). Role model, hero or champion? Children's views concerning role models. *Educational Research*, 49(4), 383 – 396.
- BRIS. (2016). *Identitet och självständighet - från barn till vuxen*. Stockholm: BRIS.
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber AB.
- Bryman, A., & Bell, E. (2003). *Företagsekonomiska forskningsmetoder*. 1:a upplagan. Malmö: Liber AB.
- Codex. (1990). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 2016-06-07 från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>.
- DeVault, M. L. (1991). *Feeding the Family. The Social Organizations of Caring as Gendered Work*. Chicago: University of Chicago Press.
- Earl, R. (2011). Boys' zone stories: Perspectives from a young men's prison. *Criminology & Criminal Justice*, 11(2), 129–143.
- Eisenberg, M. E., Olson, R. E., Neumark-Sztainer, D., Story, M., & Bearinger, L. H. (2004). Correlations between family meals and psychosocial well-being among adolescents. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 158(8), 792 – 796.
- Fiese, B., Foley, K., & Spagnola, M. (2006). Routine and ritual elements in family mealtimes: contexts for child well-being and family identity. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2006(111), 67-89.
- Godderis, R. (2006). Dining in: The Symbolic Power of Food in Prison. *The Howard Journal*, 45(3), 255-267.
- Goffman, E. (1957). *Characteristics of Total Institutions*. Maryland: Walter Reed Institute's Symposium on Preventive and Social Psychiatry. Hämtad 2016-09-11 från <http://www.markfoster.net/neurelism/totalinstitutions.pdf>
- Holm, L. (2012). Måltidets sociale betydning. I L. Holm (Red.), *Mad, mennesker og måltider: Samfundsvidenskabelige perspektiver* (s. 23-37). København: Munksgaard Danmark.

- Jackson, Y. (2002). Mentoring for delinquent children: An outcome study with young adolescent children. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(2), 115-122.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2010). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur: Lund.
- Larson, R., Branscomb, K., & Wiley, A. (2006). Forms and functions of family mealtimes: multi-disciplinary perspectives. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2006(111), 1-15.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1984). *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills: Sage.
- Linell, P. (1994). *Transkription av tal och samtal: Teori och praktik*. Arbetsrapporter från Tema K, Nr 9. Linköping: Linköpings universitet.
- Livsmedelsverket. (2015). *Måltidsmodellen*. Uppsala: Livsmedelsverket.
- Malmquist, J. (2013). *Finns det svenskt kaffe på hotellet? - En studie om husmanskost, svenskhet och identitet* (Kandidatuppsats). Malmö: Individ och samhälle, Malmö högskola. Hämtad 2016-09-19 från <https://dSPACE.mah.se/bitstream/handle/2043/15596/kandidatuppsats%20Jennie%20Malmquist.pdf?sequence=4>
- Merriam, S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Studentlitteratur: Lund.
- Merton, R. K., Fiske, M., & Kendall, P. (1990). *The Focused Interview. A manual of Problems and Procedures*. New York: The Free Press.
- Nationalencyklopedin. (2016). *Georg Simmel*. Hämtad 2016-09-11 från <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/georg-simmel>
- Socialstyrelsen. (2009). *Barn och unga som begår brott - Handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen. (2013). *Definition av särskilt ungdomshem*. Hämtad 2016-09-07 från <http://termbank.socialstyrelsen.se/showterm.php?ftid=758>
- Statens institutionsstyrelse. (2015). *Personalen*. Hämtad 2016-09-23 från <http://www.stat-inst.se/sidor-for-anhoriga-och-klienter/vanliga-fragor-och-svar-om-ungdomsvarden/personalen/?resid=772274587&q=personal&ilang=sv&hitnr=1&url=http%3a%2f%2fwww.stat-inst.se%2fsidor-for-anhoriga-och-klienter%2fvanliga-fragor-och-svar-om-ungdomsvarden%2fpersonalen%2f&uaid=86B3C77F547D4FEB520D4AB4D8BCEF6B%3a3231322E32352E3134342E323530%3a5247695043435757792>
- Statens institutionsstyrelse. (2016b). *Vår verksamhet*. Hämtad 2016-05-03 från <http://www.stat-inst.se/om-sis/>
- Statens institutionsstyrelse. (2016d). *Vår verksamhet/ Vård av unga- LVU/ Barns och ungas rättigheter*. Hämtad 2016-09-11 från <http://www.stat-inst.se/var-verksamhet/vard-av-unga-lvu/barns-och-ungas-rattigheter/>

Statens institutionsstyrelse. (2016c). *Vår verksamhet/ Sluten ungdomsvård – LSU*. Hämtad 2016-09-03 från <http://www.stat-inst.se/var-verksamhet/sluten-ungdomsvard-lsu/>

Statens institutionsstyrelse. (2016a). *Vår verksamhet/ Vård av unga -LVU*. Hämtad 2016-09-03 från <http://www.stat-inst.se/var-verksamhet/vard-av-unga-lvu/>

Statens institutionsstyrelse. (2016e). *Våra institutioner*. Hämtad 2016-05-26 från <http://www.stat-inst.se/vara-institutioner/>

Strauss, A., & Corbin, J. M. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage.

Sveriges kommuner och Landsting. (2011). *Kommungruppsindelning 2011 – definitioner*. Stockholm: Sveriges kommuner och Landsting.

Trost, J. (1997). *Kvalitativa intervjuer* (2. uppl. ed.). Lund: Studentlitteratur.

Ugelvik, T. (2011) The hidden food - Mealtime resistance and identity work in a Norwegian prison. *Punishment & Society*, 13, 47-63.

Unicef. (2009). *Barnkonventionen*. Hämtad 2016-09-11 från <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full>

Valentine, G., & Longstaff, B. (1998). Doing Porridge. Food and Social Relations in a Male Prison. *Journal of Material Culture*, 3(2), 131-152.

Lagar

SFS 1990:52. *Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga*. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS 1998:603. *Lag om verkställighet av sluten ungdomsvård*. Stockholm: Justitiedepartementet.

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Stockholm: Socialdepartementet.

Bilaga 1.

Arbetsfördelning

Följande arbetsfördelning har används under den totala perioden för uppsatsen:

- Planering av studien och uppsatsarbetet. 50/50
- Litteratursökning. 50/50
- Datainsamling. 50/50
- Analys. 50/50
- Skrivandet av uppsatsen. 50/50